

BUREN

Wat gebeurde er tijdens de Tweede Wereldoorlog in de omgeving van jouw school?

Geïllustreerd Stappenplan voor Foto- en Poëzieprojecten over de Vervolging van de Joden in de Tweede Wereldoorlog in Nederland

Ido Abram

- **Foto- en Poëzieprojecten over de Vervolging van de Joden in de Tweede Wereldoorlog in Nederland,**
- **in 13 stappen voor docenten uitgelegd en geïllustreerd,**
- **met de Dongeschool als voorbeeldschool.**

De Dongeschool is een Amsterdamse basisschool, gelegen in de Rivierenbuurt. Het hier geschetste project is ook geschikt te maken voor andere scholen voor basis- en voortgezet onderwijs.

Foto op het titelblad:

Razzia: groep bepakte en bezakte Joden op de hoek van de Lekstraat in de Amsterdamse Rivierenbuurt. Foto genomen vanuit een raam aan de overkant in 1942 of 1943. Twee theekopjes staan op de vensterbank op de voorgrond. Buren hebben deze foto genomen. Aan de overkant hangen twee andere burens uit het raam.

(Collectie Verzetsmuseum Amsterdam)

Amsterdam 2011

STICHTING LEREN

Foto- en Poëzieproject 'Buren' in 13 stappen

[1] School in Nederland

[2] Omgeving school. Docent kiest die zo klein mogelijk, maar wel zo, dat elke leerling (minstens) één adres toegewezen kan krijgen waar tijdens WOII Joden woonden

[3] Docent voert in *Digitaal Monument Joodse Gemeenschap Nederland*
<http://www.joodsmonument.nl/> de straten / pleinen uit de omgeving in

[4] Docent verdeelt de adressen over de leerlingen: elke leerling krijgt (minstens) één adres

[5] Docent geeft een inleiding op de Holocaust en de rol van buren (positieve en negatieve betekenissen, respectievelijk dader--omstander--slachtoffer--verzetstman / -vrouw)

[6] Leerlingen maken een uitdraai van de informatie die op het *Digitaal Monument* staat over het adres, dat hen toegewezen is

[7] Leerlingen fotograferen

- adressen van omgebrachte Joden en kleuren die in
- detail dat hen in de omgeving speciaal opvalt
- elkaar (portret)

[8] Leerlingen maken een gedicht voor de omgebrachte Joden op het adres, dat hen toegewezen is

[9] Leerlingen schrijven op kiezelsteentjes de namen van de omgebrachte Joden op het adres, dat hen toegewezen is

[10] Elke leerling maakt zijn eigen paneel, met daarop

- ingekleurde foto van het huis / adres, dat de leerling toegewezen is
- de uitdraai van de pagina op het *Digitaal Monument*
- detail uit de omgeving
- portret van de leerling
- gedicht(en) van de leerling
- voornaam en klas van de leerling

[11] Docenten en leerlingen maken een expositie van de panelen

[12] Opening van de expositie, ook herdenkingsritueel:

- enkele leerlingen lezen alle namen van de omgebrachte Joden worden voor
- tijdens het voorlezen leggen de leerlingen de kiezelsteentjes met de namen erop in een speciale bak
- enkele keren onderbreken de leerlingen het voorlezen van de namen – dan lezen enkele van hen de treffendste gedichten voor

[13] De leerlingen leiden de ouders en andere bezoekers op de expositie rond

[Stap 1] School in Nederland

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

2 groepen / klassen doen mee.

Groep 7: 19 leerlingen, leeftijd 10+

Groep 8: 26 leerlingen, leeftijd 11+

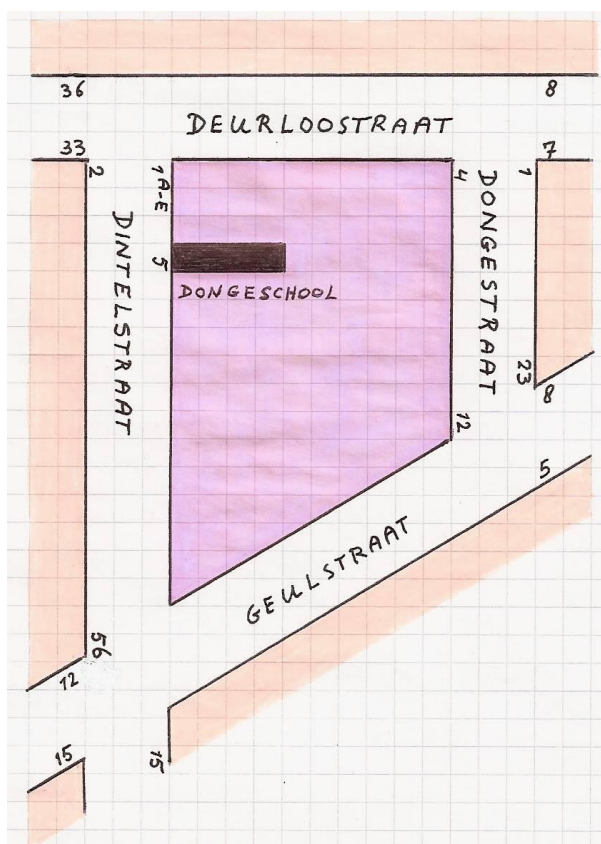
[Stap 2] Omgeving school. Docent kiest die zo klein mogelijk, maar wel zo, dat elke leerling (minstens) één adres toegewezen kan krijgen waar tijdens WOII Joden woonden

De maximale straal om een willekeurige school in Nederland waarbij dit kan, is 30 kilometer. Bij 90% van de scholen is het binnen een straal van 10 kilometer.

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

In de jaren dertig van de vorige eeuw was één van de drie inwoners van de Rivierenbuurt in Amsterdam Joods. Van de 17.000 Joden die er in 1940 woonden hebben slechts 4.000 de Tweede Wereldoorlog overleefd. Ook na de oorlog woonden er Joden in de Rivierenbuurt.

Straten om de Dongeschool
De cijfers zijn huisnummers

In dit gebied liggen 61 adressen, die ook in het Digitaal Monument staan.

[Stap 3] Docent voert in *Digitaal Monument Joodse Gemeenschap Nederland*

<http://www.joodsmonument.nl/> de straten / pleinen uit de omgeving in

Bijvoorbeeld de Dongschool:

VERKLARING SYMBOLEN

Hoge blauwe staafjes staan voor volwassen mannen, hoge rode staafjes staan voor volwassen vrouwen. Halfhoge groene staafjes staan voor jongens tussen de 6 en 21, gele staafjes van dezelfde hoogte staan voor meisjes tussen de 6 en 21. De laagste staafjes staan voor kinderen onder de zes jaar: jongens zijn lichtblauw meisjes zijn roze. Overlevende gezinsleden (waarover in het monument verder geen informatie is opgenomen) zijn alleen op de gezinspagina's en dus niet op de homepage met een kleurloos staafje opgenomen, dat geen informatie prijsgeeft over geslacht of leeftijd.

[Stap 4] Docent verdeelt de adressen over de leerlingen: elke leerling krijgt (minstens) één adres

Adressen op het Digitaal Monument

- Vermoorde Joden
- Overlevende Joden

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Deurloostraat (21 adressen → 50 vermoorden → 11 overlevenden)

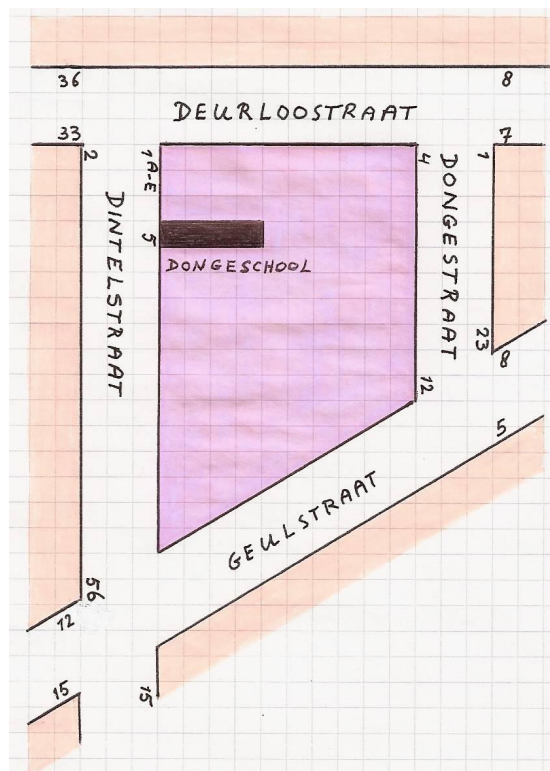
Dintelstraat (17 adressen → 38 vermoorden → 18 overlevenden)

Geulstraat (5 adressen → 13 vermoorden → 1 overlevende)

Dongestraat (19 adressen → 41 vermoorden → 15 overlevenden)

OPGETELD:

Adressen → 62
Vermoorde Joden → 142
Overlevende Joden → 45

[Stap 5] Docent geeft een inleiding op de Holocaust en de rol van burens (positieve en negatieve betekenissen, respectievelijk dader--omstander--slachtoffer--verzettsman / -vrouw)

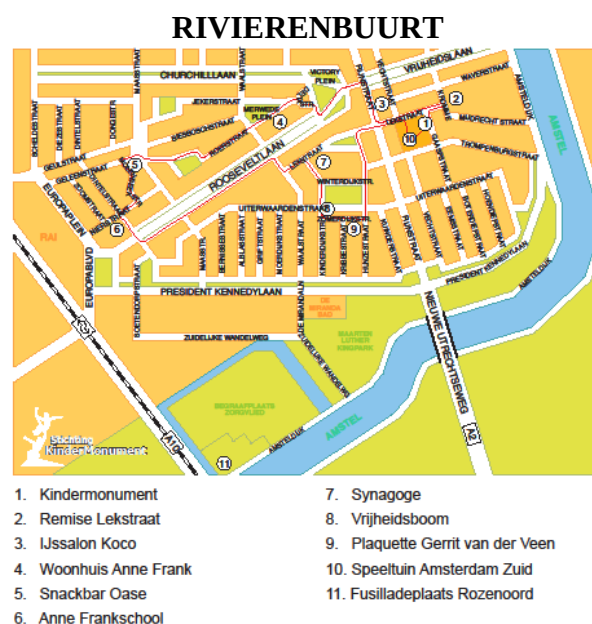
De inleiding gaat over de Holocaust in het algemeen – in Nederland en daarbuiten – en over wat er in de buurt van de school gebeurde tijdens de Tweede Wereldoorlog (lokale geschiedenis).

Algemeen: Van de naar schatting 140.000 Joden in Nederland werden er ongeveer 102.000 vermoord. Het percentage omgebrachte Joden is voor Nederland aanzienlijk hoger dan voor alle andere bezette landen in West-Europa, ongeveer 75% tegen ongeveer 40% voor België en Noorwegen, ongeveer 20% voor Frankrijk en ongeveer 15% voor Italië, terwijl de weinige Deense joden nagenoeg allen konden ontkomen. Zelfs in Duitsland wisten relatief meer joden de dans te ontspringen dan in Nederland. In de Tweede Wereldoorlog bleek, dat er kennelijk een verschil was tussen Joodse en niet-Joodse Nederlanders en dat de Joden minder goed geïntegreerd waren (er minder bij hoorden) dan zij zelf dachten.

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

In de jaren dertig van de vorige eeuw was één van de drie inwoners van de Rivierenbuurt in Amsterdam Joods. Van de 17.000 Joden die er in 1940 woonden hebben slechts 4.000 de Tweede Wereldoorlog overleefd.

Bij de Dongeschool in de Rivierenbuurt werd als inleiding gekozen voor de bestaande buurtwandeling ‘Een wandeling om bij stil te staan’ van de Stichting Kindermonument.

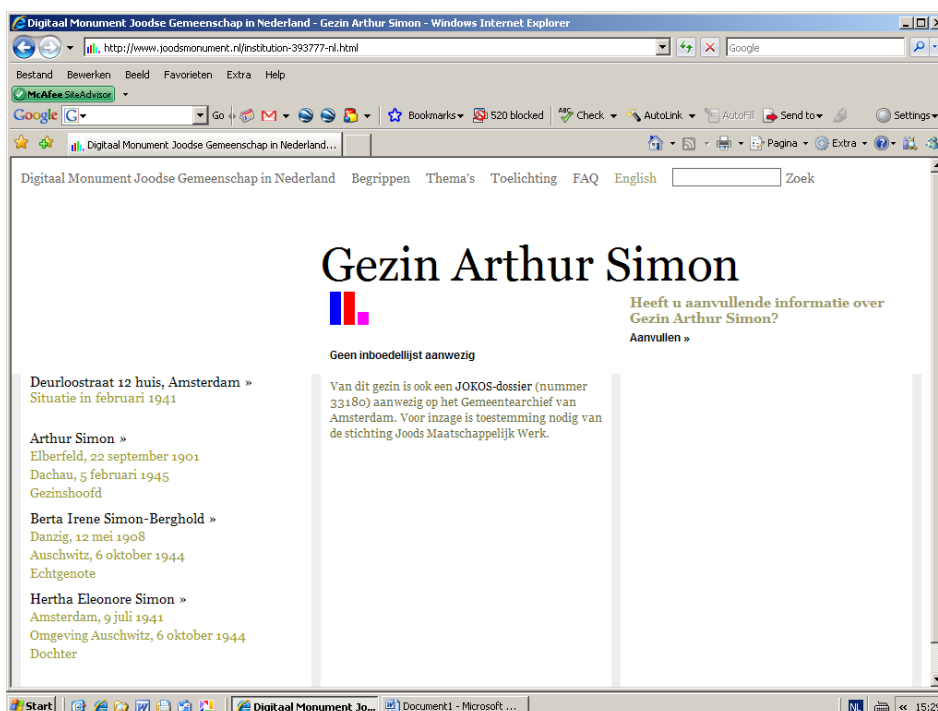
Hier kwamen Anne Frank en haar vrienden en vriendinnen regelmatig een ijsje eten

Rondleiding door synagoge. Nu is daar ook een Koeleel gehuisvest, waar volwassen mannen de hele dag de Talmoe bestuderen. Het is belangrijk de leerlingen niet alleen met dode Joden te confronteren, maar ook in contact te brengen met levend Jodendom. Juist als het thema de Holocaust is!

[Stap 6] Leerlingen maken een uitdraai van de informatie die op het *Digitaal Monument* staat over het adres, dat hen toegewezen is

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

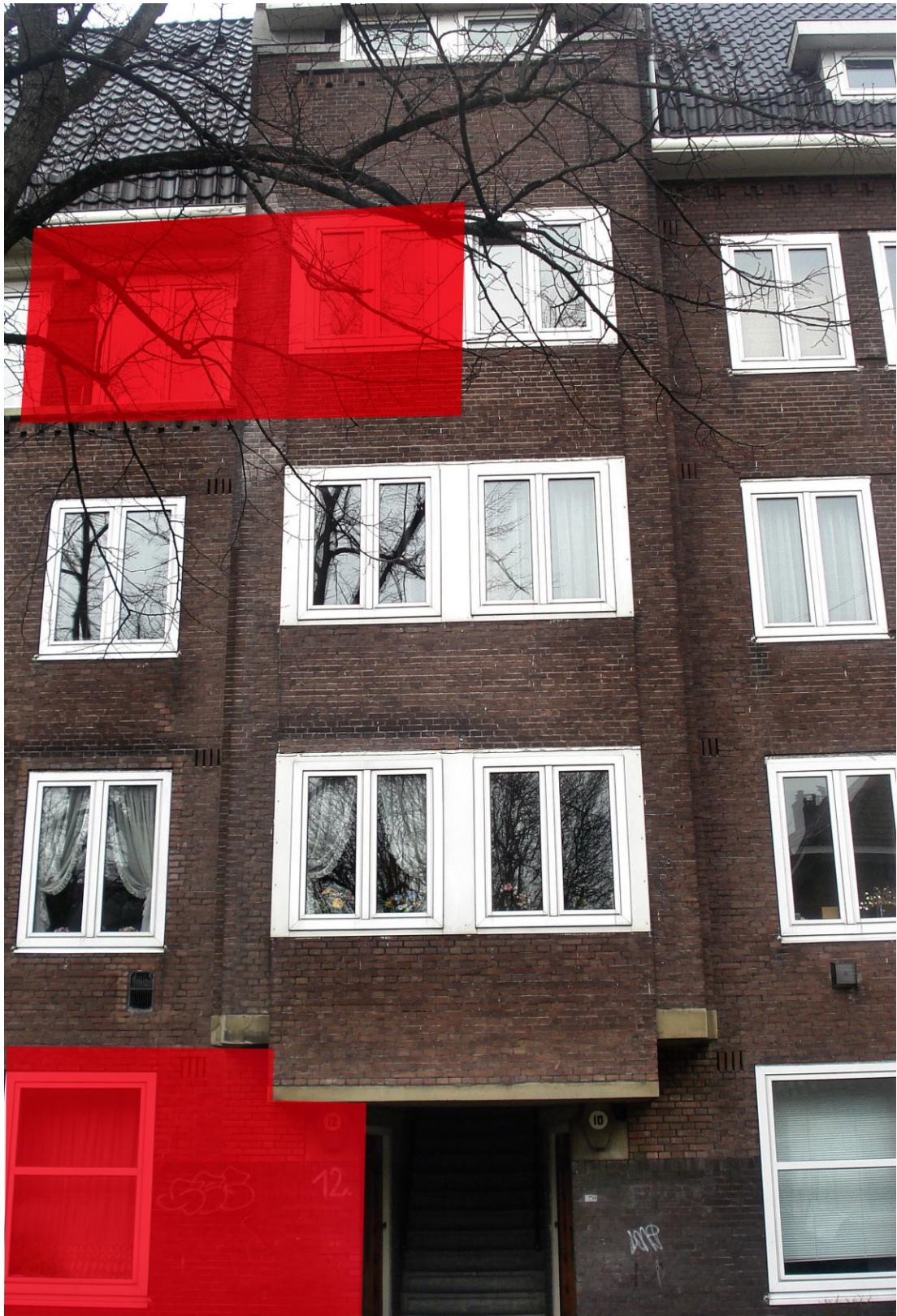
[Stap 7] Leerlingen fotograferen

- adressen van omgebrachte Joden en kleuren die in
- detail dat hen in de omgeving speciaal opvalt
- elkaar (portret)

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Leerling fotografeert een adres van omgebrachte Joden

Leerling heeft de foto van het adres van omgebrachte Joden rood ingekleurd

Details die de leerlingen opvielen: dakraampje, takelhaak, schoorsteen, mast ...

Leerlingen portretteren elkaar

[Stap 8] Leerlingen maken een gedicht voor de omgebrachte Joden op het adres, dat hen toegewezen is

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Deurloostraat 12 huis
daar woonden meneer Arthur Simon
en zijn vrouw Berta Irena Simon-Berghold
en hun dochtertje Hertha Eleonore

Ze zijn alledrie vermoord
in een concentratiekamp

Vader was 43 jaar
moeder 36 jaar
en het meisje 3 jaar

Waarom zijn jullie meegegaan met de Duitsers?
Waarom hebben jullie ze geen klappen gegeven?
Hoe was het om weggevoerd te worden?

Deurloostraat 12 huis
De deurknop heeft de vorm van een driehoek
Ik heb een losse fiets gevonden voor uw deur
Was die er toen ook?

Shaira

Keuze uit twee mogelijkheden: de namen van de omgebrachte Joden in het gedicht opnemen of niet. In het hier getoonde gedicht is het wel gedaan.

[Stap 9] Leerlingen schrijven op kiezelsteentjes de namen van de omgebrachte Joden op het adres, dat hen toegewezen is

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Deze activiteit is afgeleid van de Joodse gewoonte om bij een bezoek aan een graf hierop een steentje te leggen. Daarbij gaat het om een *onbeschreven* steentje.

[Stap 10] Elke leerling maakt zijn eigen paneel, met daarop

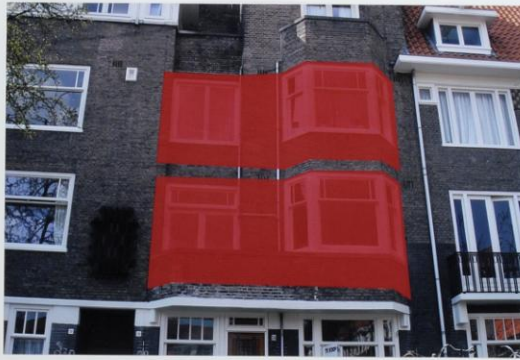
- ingekleurde foto van het huis / adres, dat de leerling toegewezen is
- de uitdraai van de pagina op het *Digitaal Monument*
- detail uit de omgeving
- portret van de leerling
- gedicht(en) van de leerling
- voornaam en klas van de leerling

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Paneel

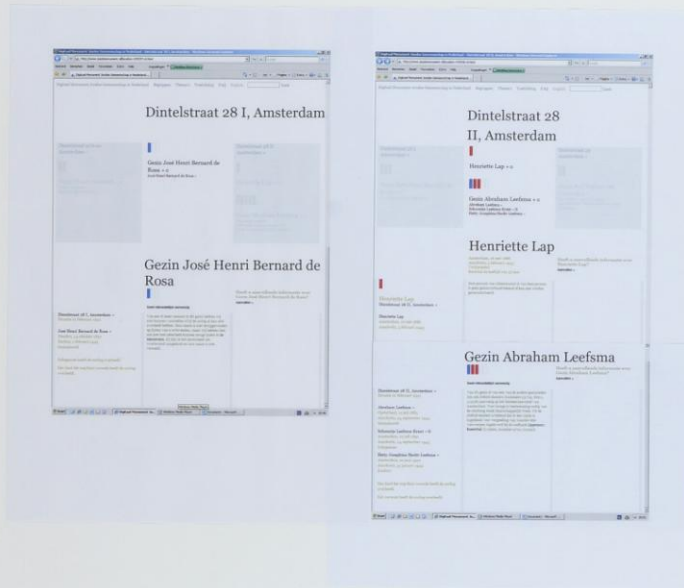

Ik heb vandaag je deur gezien
en de krassen van de Duitsers
toen ze je kwamen halen

Ik heb vandaag je deur gezien
met het raampje en de
brievenbus
en de bel met het naambordje

Ik heb vandaag je deur gezien
en de krassen van de Duitsers
toen ze je kwamen halen

Danny

groep 8
Danny

Ik ben gisteren in de sjoel
geweest
daar heb jij zitten bidden
en lezen uit boeken

Ik ben gisteren in de sjoel
geweest
met de thora van vijftig
duizend euro
en de harde banken van hout

Ik ben gisteren in de sjoel
geweest
daar heb jij zitten bidden

Danny

Ware grootte tussen A0 (A nul) en A1

[Stap 11] Docenten en leerlingen maken een expositie van de panelen

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

[Stap 12] Opening van de expositie, ook herdenkingsritueel:

- enkele leerlingen lezen alle namen van de omgebrachte Joden worden voor**
- tijdens het voorlezen leggen de leerlingen de kiezelsteentjes met de namen erop in een speciale bak**
- enkele keren onderbreken de leerlingen het voorlezen van de namen – dan lezen enkele van hen de treffendste gedichten voor**

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Leerlinge legt haar kiezelsteentje neer in de bak

Op elke steen een naam van een omgebrachte Jood. In totaal dus 142 namen / stenen.

[Stap 13] De leerlingen leiden de ouders en andere bezoekers op de expositie rond

Bijvoorbeeld de Dongeschool:

Voor meer informatie of advies of begeleiding:

STICHTING LEREN

Bartholomeus Ruloffsstraat 19-hs
1071 WK AMSTERDAM

T: 020 – 676 08 99
E: info@stichtingleren.nl
W: www.stichtingleren.nl
KvK: 41215907
Fiscaalnummer: NL8048.57.052.B01
Bank: 60.14.64.621

Een uitgebreidere docentenhandleiding, vooral gericht op het basisonderwijs, is te downloaden via <http://www.stichtingleren.nl/downloads/buren3.pdf>.